

תוכן עניינים

2.....	מבוא.....
3.....	פרק 1 העסקת ילדים
3.....	העסקת ילדים - סיבות וגורמים
4.....	העסקת ילדים כתופעה גלובאלית
7.....	התמודדות: זכויות הילד חוקים, תקנות ואמנות.....
10.....	פרק 2 העסקת ילדים באפריקה.....
10.....	הילדים העובדים באפריקה
13.....	תחומי העסקת ילדים במדינות אפריקה.....
15.....	עבודות ילדים במדינות אפריקה
17.....	פרק 3. התמודדות עם העסקת ילדים בעולם המערבי ואפריקה.....
20.....	סיכום ומסקנות.....
22.....	ביבליוגרפיה

מבוא

לאורך ההיסטוריה, לא היה זה נדיר לזהות ילדים בשוק העבודה עוד בטרם מלאו להם עשור ראשון לחייהם. תופעה זו הייתה שכיחה למדי עד לתחילת המאה ה-20 ומדינות רבות בעולם העסיקו ילדים עוד בטרם אלה חוו בשלות קוגניטיבית ופיזיולוגית. הסיבות להעסקת ילדים על פניו נותרה קבועה לאורך שנים כדוגמת עוני במשפחה והדרישה להכנסה כספית נוספת, היצע וביקוש, והעדפה של תעשיות להעסיק ילדים עקב השכר הנמוך הניתן להם (Osorio, 1997). עם זאת, התפתחות משטר זכויות האדם לאחר מלחמת העולם השנייה והדגש החברתי הניתן על רווחה, ושימור זכויות, לצד קביעת נורמות תעסוקה איכותיות כבר בראשית המאה ה-20, הובילו לחקיקה עולמית נרחבת שנועדה לצמצם את תופעת העסקת הילדים וליצור סביבה חברתית וכלכלית בת-קיימא (International labour organization, 2017).

אולם בעוד שהעולם המערבי אכן הפחית וכמעט ביטל לחלוטין את העסקת הילדים עד שנות ה-80 של המאה ה-20 (Dorman, 2001) העסקת הילדים במדינות מתפתחות נותרה שכיחה למדי, כל זאת ועוד כאשר העסקה זו נוגדת זכויות אדם רבות והן נוגדת חוקי עבודה בינלאומיים (שיורחבו בהמשך העבודה) (Basu, 1999). כך למשל העסקת הילדים באפריקה הינה השכיחה ביותר מכל היבשות בעולם ביחס לגודל האוכלוסייה, ולא פחות מ-40% מהילדים מתחת לגיל 15 לוקחים חלק בכוח העבודה המקומי (International labour organization, 2010). העסקה זו נובעת ממגוון סיבות הכוללות בין היתר עוני, היעדר שלטון חוק, בורות של ההורים ונורמות חברתיות, כל זאת ועוד כי לעיתים קרובות העסקת הילדים כוללת עבדות ילדים, סחר בבני אדם וניצול מני – המנוגדים כולם לפי החוקים הבינלאומיים (שיפורטו בעבודה) (International labour organization, 2010; Manzo, 2005).

שאלת המחקר: האם וכיצד העסקת ילדים מהווה הפרת זכויות אדם? אפריקה כמקרה מבחן.

על מנת לענות על שאלת המחקר יבוצע מחקר עיוני המתבסס הן על מקורות ראשוניים כדוגמת אמנות, חוקים ודוחות ממשלתיים, לצד ספרות אקדמית שבחנה את נושא העסקת הילדים באופן כללי והעסקת הילדים באפריקה בפרט. המחקר העיוני תחילה יציג את סוגיית העסקת הילדים כדוגמת הגדרות, היקף התופעה, חוקים ודרכי התמודדות. לאחר מכן יבוצע מיקוד על העסקת ילדים באפריקה ובפרק זה יוצג היקף התופעה, הסיבות המובילות להעסקת ילדים באפריקה, תחומי העסקת הילדים במדינות שונות, לצד תופעות חמורות במיוחד כדוגמת עבדות ילדים, ניצול מיני וסחר בבני אדם. לאחר מכן יוצג פרק שבו יבחנו פרקטיקות להתמודדות עם תופעת העסקת הילדים, ולבסוף יוצג סיכום ומסקנות.

פרק 1 העסקת ילדים

מטרת הפרק הנוכחי היא להציג רקע מקדים אודות העסקת ילדים. הפרק יפרט מהי הגדרת העסקת ילדים, התפתחות התופעה ועד לזמן העכשווי, היקף התופעה, הממד המשפטי והתמודדות עם העסקת ילדים. הפרק יהווה בסיס תיאורטי שבעזרתו יהיה ניתן להבין את תופעת העסקת הילדים באפריקה, האם תופעה זו חוקית והאופן שבו החברה מנסה להתמודד עם התופעה.

העסקת ילדים - סיבות וגורמים

על-מנת להבין את תופעת העסקת ילדים תחילה יש להבין את ההגדרה של העסקת ילדים. לא כל עבודה שבה מועסקים ילדים הופכת להעסקת ילדים ובאופן עקרוני ניתן להעסיק ילדים בתנאי שהעבודה איננה משפיעה על בריאותם, התפתחותם האישית, העסקה איננה מפריעה ללימודים והיא נחשבת בדרך כלל כהעסקה חיובית – כלומר לעזור להורים בבית, להרוויח דמי כיס, סיוע בעסק משפחתי וכדומה, כאשר העבודה מתקיימת בחופשות ולא בשעות הלימודים. הפעילות האמורה יכולה לתרום להתפתחות הילד, לרווחתו ורווחת בני המשפחה, העבודה מספקת כישורים וניסיון ולהכין את הילדים לחברה יצרנית. העסקת ילדים הופכת למושג שלילי כאשר העבודה שוללת ופוגעת בילדותו של הצעיר (מתחת לגיל 15), היא מזיקה להתפתחותו הנפשית, מנטאלית ופיזית והיא פוגעת בכבודו. לפיכך העסקת ילדים בהקשר שלילי באה לידי ביטוי במצבים הבאים: העסקת ילדים מתחת לגיל 15 היוצרת פגיעה נפשית, פיזית, חברתית או מוסרית והיא מסוכנת לילד; מונעת מהילד להשתלב וללמוד בבית הספר; מחייבת אותו לעזוב את בית הספר מוקדם בטרם עת; ומחייבת את הילד לשלב עבודה ולימודים במקביל (International labour organization, 2017).

לאורך השנים התפתחו הסברים למכביר המפרטים את הסיבות להעסקת ילדים. קרל מקס מקשר בין המהפכה התעשייתית לבין העסקת ילדים, והוא טוען כי התפתחותן של מכונות הובילה להעסקת ילדים במפעלים תעשייתיים. מבנה גופם הגמיש והקטן של הילדים אפשר נגישות לחלקים שונים במכונות איפה שאדם מבוגר לא היה מצליח להגיע. אולם עוד מציין מרקס כי הסיבה הקפיטליסטית שביקשה להגביר את הרווחיות הובילה גם-כן להעסקת ילדים מפאת השכר הנמוך שניתן לילדים על העסקתם. כך או כך, העסקת ילדים על-פי מרקס נתפסה כהליך רווחי עבור הפירמה ושנועדה לשרת ולהטיב עם האינטרסים של הפירמה בלבד (Basu, 1999: 1094).

החוקר אוסוריו (Osorio, 1997: 333) מציין 10 סיבות מדוע מתקיימת העסקת ילדים: צורך בעבודת כפיים אינטנסיבית; עבודה זולה – ילדים מקבלים שכר נמוך יותר מאשר עובדים מבוגרים; קל ונוח לשלוט על ילדים באמצעות כוח בעבודה; ילדים זמינים במספרים גדולים ובעיקר באזורים כפריים; עוני של המשפחה המחייב גידול במספר העובדים במשפחה; חוסר השכלה של ההורים והילדים הדוחפים אותם לכוח העבודה שאיננו דורש השכלה; נורמות ואמונות חברתיות לקויות; מעמד מיעוט של אוכלוסיות עשוי לדחוף אותם להעסקת ילדים; היעדר רגולציה ומדיניות ברורה של הממשלה המקומית.

עמדה אחרת מציינת תאוות בצע של הורים השולחים את ילדיהם לעבוד, ועד לתנאי מחייה מאתגרים במיוחד המחייבים את הילדים לעבוד. עם זאת הנחת המוצא היא כי העסקת ילדים מפאת תאוות בצע של ההורים איננה נפוצה, והסברה הרווחת היא כי תנאים כלכליים מאתגרים כדוגמת עוני, היעדר מפרנסים במשפחה, או דרישה חריגה להעלאת ההכנסות בבית עקב סיבות מגוונות כדוגמת התמודדות עם מחלה יקרה, מהווים את הסיבות העיקריות להעסקת ילדים